

RECENZE

Prevence škodlivého užívání alkoholu OECD

OECD. *Preventing Harmful Alcohol Use*. OECD Health Policy Studies. Paris: OECD Publishing, 2021. 340 pages (English); doi:10.1787/6e4b4ffb-en.

Miroslav Barták

e-mail | miroslav.bartak@lf1.cuni.cz

Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN v Praze

Autor recenze je vedoucím Centra veřejného zdraví se zaměřením na alkohol Kliniky adiktologie 1. LF UK a VFN v Praze.

V roce 2021 publikovalo OECD studii v rámci své publikační řady Health Policy Studies s názvem *Preventing Harmful Alcohol Use*, tedy v češtině *Prevence škodlivého užívání alkoholu*. To nejzásadnější sama kniha shrnuje následujícím způsobem: *Každý třetí dospělý se v předchozím měsíci alespoň jednou opil a každý pátý dospívající se opil do svých 15 let. Škodlivé vzorce konzumace alkoholu mají dalekosáhlé důsledky, a to jak důsledky pro jednotlivce, tak i společnost i hospodářství. Pomocí mikrosimulačního modelování studie analyzuje náklady na konzumaci alkoholu v 52 zemích (včetně zemí OECD, Evropské unie a skupiny G20) a ukazuje, jak nemoci související s alkoholem zkracují průměrnou délku života, zvyšují náklady na zdravotní péči, snižují produktivitu pracovníků a také hrubý domácí produkt. Přestože zpráva uznává význam alkoholového průmyslu v mnoha zemích, uvádí silné ekonomické argumenty pro posílení politik zaměřených na boj proti škodlivé konzumaci alkoholu.*

Škodlivá konzumace alkoholu se nadále soustřeďuje na určité skupiny obyvatelstva

OECD v této publikaci shrnuje, že škodlivé vzorce užívání alkoholu jsou vysoce koncentrované. Před pandemií téměř každý třetí dospělý člověk v zemích OECD pil alespoň jednou v předchozím měsíci alkohol; to odpovídá vypití více než tři čtvrtin láhve vína nebo třem půllitřům piva při jedné příležitosti. Zásadním poznatkem, nikoliv překvapivým, je, že alkohol neúměrně užívá pouze menšina: lidé, kteří pijí ve velkém, tvoří v závislosti na zemi 4–14 % populace, ale konzumují často třetinu až polovinu celkové vypitého alkoholu v dané zemi (tento odhad byl učiněn na základě analýzy šesti států OECD). Publikace také shrnuje, že škodlivé pití alkoholu je velmi rozšířené mezi mladými dospělými. Více než 60 % dospívajících ve věku 15 let pije

alkohol a každý pátý se již alespoň dvakrát opil. Mladší generace se s opilostí setkávají méně často než před deseti lety. Ti, kteří nikdy nezažili opilost, mají o 30 % vyšší pravděpodobnost dobrých výsledků ve škole. Ve vzorcích konzumace alkoholu existují výrazné nerovnosti. Určité sku-

piny obyvatel, jako jsou ženy s vysokou úrovní vzdělání a jedinci na obou krajích příjmového spektra, jsou častěji náchylné k nárazovému pití (více než 4–6 standardních nápojů v závislosti na použité metodologii).

OECD se věnuje také pití alkoholu v době pandemie COVID-19, kdy uvádí některé předběžné závěry. Na druhou stranu ve členských státech včetně České republiky jsou dnes dostupné výrazně přesnější a podrobnější analýzy, které ukazují spíše na celkové snížení užívání na straně jedné, ale na nárůst užívání u těch, kteří alkohol více pili již před pandemií. OECD upozorňuje, že se zvýšil prodej alkoholu v rámci maloobchodu a také prostřednictvím e-shopů. Minimálně první tvrzení o nárůstu prodeje v rámci maloobchodu potvrzují také aktuální domácí údaje.

Nemoci související s alkoholem poškozují zdraví obyvatelstva, rozpočty na zdravotní péči i ekonomiku

Nemoci související s alkoholem poškozují zdraví obyvatelstva, rozpočty na zdravotní péči a celou ekonomiku. Podle simulací OECD se odhaduje, že v letech 2020–2050 bude průměrná délka života téměř o rok (0,9) kratší než v předchozích letech v důsledku zdravotních potíží způsobených pitím více než jednoho standardního nápoje denně u žen a více než 1,5 standardního nápoje denně u mužů. OECD připouští protektivní efekt alkoholu u určitých populačních skupin s určitým způsobem užívání alkoholu a u některých diagnóz, na druhou stranu uvádí, že pití více než 1–1,5 alkoholického nápoje denně způsobí v zemích OECD, Evropské unie (EU27) a skupiny G20 až 1,1 milionu předčasných úmrtí.

Škodlivá konzumace alkoholu je také příčinou úrazů, dopravních nehod a násilí, poruch fetálního alkoholového spektra a chronických onemocnění včetně závislosti na alkoholu, rakoviny a cirhózy jater.

Pití více než jednoho (jednoho a půl) alkoholického nápoje denně vede k dodatečným nákladům pro zdravotnický systém. Ty představují v průměru 87 % všech nákladů na léčbu závislosti, 35 % nákladů na léčbu cirhózy a významný podíl nákladů na léčbu úrazů, rakoviny a dalších onemocnění. Podle simulací bude v letech 2020–2050 na léčbu nemocí souvisejících s alkoholem, respektive s jeho spotřebou nad výše uvedenou hranici, věnováno v průměru asi 2,4 % ročních výdajů na zdravotnictví.

Škodlivé pití alkoholu se týká zejména dospívajících. Ti, kteří se setkali s opilstvím, vykazují nižší spokojenost se životem a je u nich až dvakrát vyšší pravděpodobnost, že budou šikanovat své spolužáky. Tito mladí lidé mají nižší pravděpodobnost, že dokončí vysokoškolské vzdělání, zejména v případě dívek. Horší výsledky vzdělávání následně ovlivňují tvorbu lidského kapitálu, ekonomický růst a sociální blahobyt a zhoršují nerovnosti.

Podle simulací OECD poškodí nemoci způsobené pitím více než jednoho (jednoho a půl) alkoholického ná-

poje denně produktivitu práce v období let 2020–2050. Produktivita práce se v 52 analyzovaných zemích sníží o ekvivalent 33 milionů pracovníků na plný úvazek ročně, což v průměru za všechny země odpovídá 0,62 % celkové pracovní síly. Kombinací dopadů na střední délku života, výdaje na zdravotnictví, na zaměstnanost a produktivitu by se HDP mohl v období 2020–2050 v zemích OECD snížit o 1,6 %. Aby se pokryl zvýšený fiskální tlak způsobený nemocemi souvisejícími s alkoholem, zaplatí každý člověk v zemích OECD na daních navíc 232 USD ročně (upraveno o rozdíly v kupní síle mezi jednotlivými státy).

Opatření proti škodlivé konzumaci alkoholu je vynikající investicí

Politické programy zemí na boj proti škodlivému užívání alkoholu mohou být zlepšeny využitím nejúčinnějších intervencí v každé oblasti politiky a rozšířením jejich dopadu ve společnosti. Příliš často se stává, že provádění politik „v terénu“ a jejich vlivu na úrovni populace brání ne zcela úspěšné provádění, omezená účinnost a nedostatečné financování.

Boj proti škodlivé konzumaci alkoholu vyžaduje kombinaci politických opatření. Ta mohou působit jak na úrovni populace (např. mediální kampaně a cenová politika), tak i na úrovni jednotlivců, kteří konzumují velké množství alkoholu (např. postoj k řízení pod vlivem alkoholu a poradenství v této oblasti, působení v rámci primární péče nebo individualizovaná farmakologická léčba závislosti). Všechny tyto intervence jsou účinné a nákladově efektivní, ale jejich kombinace do ucelených balíčků politik nabízí lepší výsledky než provádění jednotlivých intervencí izolovaně.

Příkladem je balíček politik postavený na „přístupu PPPP“, který zahrnuje intervence jako např. omezení propagace alkoholu mezi dětmi, lepší policejní vymáhání, aby se zabránilo problémům v silničním provozu spojeným s alkoholem a dalším úrazům, zvýšení rozsahu poradenství v primární péči pro pacienty se škodlivou konzumací alkoholu a ztížení dostupnosti alkoholu pro pacienty se škodlivou konzumací alkoholu pomocí cenové politiky, která by omezila dostupnost (zejména levného) alkoholu. Takový balíček:

- ve 48 zemích ušetří 4,6 milionu let života ročně, což zhruba odpovídá například celkovému počtu let života ztracených v důsledku rakoviny plic ve Spojených státech nebo celkovému počtu let života ztracených v důsledku kardiovaskulárních onemocnění v Německu;
- ušetří přibližně 28 miliard USD ročně (přepočtených podle kupní síly) na výdajích na zdravotnictví, což zhruba odpovídá 0,5 % výdajů na zdravotnictví, celkově tedy například současným výdajům na zdravotnictví v Izraeli nebo polovině současných výdajů na zdravotnictví ve Švédsku;
- přináší úspory, které jsou vyšší než náklady na realizaci – na každý 1 USD investovaný do komplexního balíčku politik připadá až 16 USD ekonomických přínosů.

Výroba alkoholu a obchod s ním představují v některých zemích důležitou součást hospodářství. Zatímco příjmy v alkoholovém průmyslu mohou být ovlivněny politickými opatřeními, a to buď ziskovým, nebo ztrátovým způsobem, existují protiopatření, která minimalizují dodatečné náklady. Komplexní, dobře navržené balíčky opatření spojené s přístupem ke snižování důsledků pro alkoholový průmysl mohou přinést očekávané zdravotní výsledky a přínosy a omezit dopad na průmysl a související podniky. Opatření proti škodlivému alkoholu jsou sice nákladově efektivní a mají vynikající návratnost investic, ale budou vždy vyžadovat složité kompromisy, například pokud jde o jejich dopad na ekonomiku a trh práce nebo o typ spotřebitelů, na které se politika zaměřuje. Například intervence zaměřené na všechny spotřebitele jsou vysoce účinné a efektivní, když ovlivňují jak ty, kteří pijí alkohol umírněně, tak i ty, kteří jej pijí rizikově. Na druhé straně intervence zaměřené pouze na osoby, které pijí rizikově, mají významný krátkodobý až střednědobý dopad na tyto osoby, ale mají nižší dopad na úrovni populace a vyšší náklady na realizaci. V konečném důsledku je na každé zemi, aby zvážila nejvhodnější kombinaci politik, které by měla zavést, aby řešila tyto kompromisy. Tato zpráva poskytuje podrobné odhady dopadů jednotlivých politik jak na úrovni obyvatelstva, tak na úrovni konkrétních podskupin obyvatelstva, čímž podporuje přístup k takovým rozhodnutím založený na důkazech.

Související dokument OECD doporučuje České republice investovat do posílené politiky na boj proti škodlivému užívání alkoholu 35,6 Kč na osobu a rok, čímž:

- do roku 2050 zabrání 858 tisícům nepřenositelných onemocnění a úrazů;
- ušetří ročně 1,2 miliardy Kč na zdravotních nákladech;
- zvýší zaměstnanost a produktivitu o ekvivalent deseti tisíc pracovníků na plný úvazek ročně.

Stejně jako další publikace OECD je tato studie politiky určena především tvůrcům politiky v oblasti závislostí. Díky svému vyváženému a na poznacích založenému přístupu ji však lze směle doporučit také pro další skupiny čtenářů. Určitě bude vítaným zdrojem informací pro studující různých oborů, ale také pro pomáhající profesionály, kteří hledají aktuální údaje. Mimo to, že text obsahuje cenné informace a závěry, jeho čtení vyvolává také některé otázky. Odpovědi je však, mimo bohatý seznam referenční literatury, třeba hledat v široké odborné i celospolečenské diskusi.

ZDROJE

OECD (2021), Preventing Harmful Alcohol Use, OECD Health Policy Studies, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/6e4b4ffb-en>. Dostupné z <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/6e4b4ffb-en.pdf?expires=1645612234&id=id&ac-name=ocid57016075&checksum=250946D73F8D1E216C8EE66E2CF57C45>

<https://www.oecd.org/czech/Preventing-Harmful-Alcohol-Use-Key-Findings-CZECH-REPUBLIC.pdf>